

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
фінансів
Протокол № 1 від 28.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ФІНАНСОВЕ ПРАВО
робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань **всі**
Спеціальність **всі**
Освітній рівень **перший (бакалаврський)**
Освітня програма **всі**

Статус дисципліни **вибіркова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробники:
д.е.н., професор
к.е.н., доцент

Павло ПРОНОЗА
Сергій ЮШКО

Завідувач кафедри
фінансів

Ірина ЖУРАВЛЬОВА

Харків
2023

ВСТУП

Проблеми фінансової грамотності та освіченості громадян стають усе більш актуальними та затребуваними у сучасному світі – світі, який характеризується високою швидкістю та бурхливістю появи нових знань, постійним удосконаленням існуючих технологій, у т.ч. у фінансовій сфері. Розуміння основ формування та діяльності фінансової системи необхідні як пересічним громадянам, так і фахівцям господарюючих суб'єктів, представникам органів влади, політикам. Уміння працювати з нормативно-правовою базою, читати нормативні документи з тим, щоб перебувати у межах правового поля, уміння довести власну точку зору, базуючись на нормах законодавства, захистити за потреби власні інтереси, інтереси економічних суб'єктів, органів влади та місцевого самоврядування (за місцем майбутньої роботи студента) – такими здібностями оволодіє студент-здобувач ступеня вищої освіти бакалавра, який обирає для вивчення навчальну дисципліну «Фінансове право».

Метою навчальної дисципліни "Фінансове право" є надання здобувачам вищої освіти теоретичних знань та практичних навичок в галузі фінансового права України, які дозволять приймати обґрунтовані, основані на нормах чинного законодавства рішення, в умовах практичної діяльності, підвищення правової свідомості та правової культури здобувачів.

Завданнями навчальної дисципліни є засвоєння фінансово-правової термінології та основних положень фінансового права, отримання навичок роботи з нормативно-правовими документами, що регулюють фінансові відносини, набуття досвіду аргументування і доведення власної думки базуючись на нормах чинного законодавства.

Предметом навчальної дисципліни є суспільні відносини з приводу формування, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів публічних фінансів з метою реалізації завдань та функцій суб'єктів господарювання, держави та територіальних громад.

Об'єктом навчальної дисципліни є процес ухвалення обґрунтованих фінансових рішень.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна, визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
1	2
Використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

1	2
Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, права і свободи людини і громадянина в Україні
Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати	Здатність до пошуку, використання та інтерпретації інформації, застосування знань фінансового законодавства для вирішення професійних і наукових завдань у фінансовій сфері

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Фінансове право у правовій системі України.

Фінансово-правові норми і фінансові правовідносини

1.1. *Поняття, предмет та метод фінансового права.*

Фінансове право як галузь права. Предмет фінансового права. Характерні риси відносин, що становлять предмет фінансового права. Метод фінансового права. Імперативний метод фінансово-правового регулювання. Галузеві особливості методу фінансового права.

1.2. *Система та джерела фінансового права.*

Система фінансового права та її структурні елементи. Фінансово-правові норми, інститути, підгалузі. Загальна та особлива частини фінансового права. Джерела фінансового права. Підходи до розгляду джерела права. Систематизація джерел права.

1.3. *Поняття, особливості та види фінансово-правових норм.*

Норми фінансового права та їхні особливості. Розуміння імперативного характеру фінансово-правових норм. Види фінансово-правових норм. Зобов'язуючі та забороняючі фінансово-правові норми. Матеріальні та процесуальні фінансово-правові норми.

1.4. *Фінансові правовідносини. Види фінансових правовідносин.*

Зміст фінансових правовідносин. Загальні ознаки та особливості фінансових правовідносин. Структурні елементи фінансових правовідносин. Класифікація фінансових правовідносин.

Тема 2. Бюджетне право та бюджетні правовідносини

2.1. *Правовий характер бюджету. Склад бюджетного законодавства.*

Бюджет як правова категорія. Нормативно-правові документи, що здійснюють регулювання бюджетних правовідносин. Бюджетний кодекс України. Закон України про державний бюджет. Бюджетна декларація.

2.2. *Бюджетна система України.*

Поняття бюджету. Бюджетна класифікація. Основи бюджетного устрою в Україні. Загальні засади побудови бюджетної системи. Бюджетна система України та її складові. Види бюджетів в Україні. Місцеві бюджети, бюджети місцевого самоврядування. Зведений бюджет, його призначення.

2.3. Бюджетний процес.

Сутність бюджетного процесу. Учасники бюджетного процесу та їхні повноваження. Стадії бюджетного процесу на загальнодержавному та місцевому рівнях. Загальні засади складання проєкту Державного та місцевих бюджетів. Основи виконання бюджету за доходами і видатками. Правові основи кошторисного фінансування. Звітність про виконання бюджетів. Контроль за формуванням і використанням коштів бюджетів.

2.4. Надходження та витрати бюджету.

Надходження та доходи бюджету. Витрати та видатки бюджету. Джерела доходів бюджету. Склад і характеристика доходів державного та місцевих бюджетів. Основи розмежування видатків між бюджетами. Видатки державного та місцевих бюджетів бюджету. Бюджетний дефіцит та фінансування бюджету.

2.5. Міжбюджетні відносини.

Поняття, принципи та сутність міжбюджетних відносин. Методи бюджетного регулювання. Міжбюджетні трансферти та їх види.

Тема 3. Правове регулювання державного кредиту та державного боргу

3.1. Поняття державного кредиту.

Державний кредит. Форми державного кредиту. Державні позики. Умови проведення державних та місцевих запозичень.

3.2. Державний та місцевий борг.

Сутність державного (місцевого) боргу. Класифікація боргу. Державний (місцевий) та гарантований державою (місцевою владою) борг. Порядок надання державних та місцевих гарантій.

3.3. Управління державним та гарантованим державою боргом.

Суть управління державним та гарантованим державою боргом. Операції з активного управління боргом. Заходи щодо управління і обслуговування державного боргу. Рефінансування, конверсія, консолідація, уніфікація, новація, відстрочення, анулювання боргу.

Тема 4. Податкове право. Адміністрування податків і зборів

4.1. Податкове право в системі фінансового права.

Поняття податкового права. Предмет та метод податкового права. Система та джерела податкового права. Принципи податкового права. Податково-правові норми та податкові правовідносини.

4.2. Поняття та види податків. Податкова система України.

Поняття, ознаки та функції податку. Елементи податків та їх характеристика. Принципи оподаткування. Склад і структура податкової системи України. Підсистема оподаткування юридичних осіб. Підсистема оподаткування фізичних осіб. Загальнодержавні та місцеві податки і збори.

4.3. Правове регулювання загальнодержавних податків.

Податок на прибуток підприємств. Податок на додану вартість. Акцизний податок. Податок на доходи фізичних осіб. Мито. Рентна плата. Екологічний податок. Військовий збір. Об'єкти та суб'єкти оподаткування. Податкові ставки та податкові пільги. Особливості обчислення та сплати податків до бюджету.

4.4. Правове регулювання місцевих податків і зборів.

Податок на майно. Єдиний податок. Збір за місця для паркування транспортних засобів. Туристичний збір. Об'єкти та суб'єкти оподаткування. Податкові ставки та податкові пільги. Особливості обчислення та сплати податків до бюджету.

4.5. Адміністрування податків, зборів, платежів.

Сутність адміністрування податків і зборів Податкова звітність. Податкові консультації. Визначення сум податкових зобов'язань платника, порядок їх сплати та оскарження рішень контролюючих органів. Податковий контроль та способи його здійснення. Облік платників податків. Види податкових перевірок та їх організація. Податковий борг та порядок його погашення.

4.6. Права та обов'язки платників податків. Права та обов'язки контролюючих органів.

Права платників податків. Обов'язки платників податків. Функції контролюючих органів. Права контролюючих органів. Обов'язки і відповідальність посадових та службових осіб контролюючих органів.

Тема 5. Правові засади формування та використання коштів державних цільових фондів

5.1. Правові основи загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Сутність загальнообов'язкового державного соціального страхування. Законодавство України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування та його завдання. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Види загальнообов'язкового державного соціального страхування. Суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування. Управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням

5.2 Правові засади формування та використання коштів Пенсійного фонду України.

Правові засади діяльності Пенсійного фонду України. Завдання і повноваження Пенсійного фонду України. Джерела формування та напрями витрачання коштів Фонду. Перелік осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні. Суб'єкти системи пенсійного забезпечення в Україні. Законодавство про пенсійне забезпечення в Україні. Страховий стаж. Пенсії за віком, за інвалідністю, у зв'язку з втратою годувальника.

5.3. Правові засади формування та використання коштів Фонду

загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Правові засади діяльності Фонду соціального страхування на випадок безробіття. Завдання та повноваження Фонду соціального страхування на випадок безробіття. Джерела формування та напрями витрачання коштів Фонду. Перелік осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню на випадок безробіття.

5.4. Правове регулювання єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне страхування.

Призначення єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Платники єдиного внеску. Порядок нарахування, обчислення і сплати єдиного внеску. Розмір єдиного внеску. Повноваження податкових органів, Пенсійного фонду щодо збору та обліку єдиного внеску. Пропорції розподілу суми єдиного внеску між цільовими фондами.

Тема 6. Правові основи банківської діяльності, грошового обігу та розрахунків. Основи валютного законодавства

6.1. Правові основи банківської діяльності.

Поняття та джерела правового регулювання банківської діяльності. Банківська система України: поняття та структура. Правовий статус Національного банку України. Порядок створення та правові засади діяльності комерційних банків в Україні.

6.2. Правове регулювання грошового обігу і розрахунків.

Характеристика грошової системи і грошового обігу. Організація готівкових розрахунків. Реєстратори розрахункових операцій та вимоги щодо їх використання. Обмеження на використання готівки у розрахунках. Порядок відкриття і закриття банківських рахунків. Організація безготівкових розрахунків. Форми безготівкових розрахунків.

6.3. Правове регулювання валютного законодавства і валютного контролю.

Поняття валюти та валютних цінностей. Правові основи та зміст валютного регулювання. Валютний контроль.

Тема 7. Відповідальність за порушення фінансового законодавства

7.1. Місце та підстави відповідальності за порушення фінансового законодавства в системі юридичної відповідальності.

Проблематика відповідальності суб'єктів фінансових правовідносин. Поняття й ознаки фінансово-правової відповідальності. Відповідальність за порушення фінансового законодавства як комплексна категорія. Підстави відповідальності за порушення фінансового законодавства.

7.2. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

Види порушень бюджетного законодавства. Заходи впливу за порушення бюджетного законодавства. Цивільна, дисциплінарна, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

7.3. Відповідальність за порушення податкового та митного законодавства.

Види відповідальності за порушення законів з питань оподаткування. Загальні умови притягнення до фінансової, адміністративної та кримінальної відповідальності, відповідальності за порушення законодавства про працю та зайнятість населення. Штрафні (фінансові) санкції (штрафи) та їх види. Пеня, її сутність. Відповідальність за порушення порядку обчислення і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Види порушень митних правил. Відповідальність за вчинені порушення. Провадження у справах про порушення митних правил.

7.4. Відповідальність за інші фінансові правопорушення.

Відповідальність за правопорушення у сфері публічних банківських відносин. Відповідальність за фінансові правопорушення у сфері державного соціального страхування. Відповідальність за фінансові правопорушення у сфері грошово-касових операцій. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань

Назва теми та/або завдання	Зміст
Тема 1	1. Аналіз норм Конституції, якими окреслено фінансові аспекти життєдіяльності країни. 2. Робота з нормативними документами, які регулюють діяльність державних фінансових органів
Тема 2	1. Аналіз норм Бюджетної декларації. 2. Аналіз закону про державний бюджет та додатків до нього. 3. Робота з чинною бюджетною класифікацією
Тема 3	1. Аналіз стану дотримання норм бюджетного законодавства щодо здійснення запозичень, надання гарантій при ухваленні показників бюджету. 2. Аналіз середньострокової стратегії управління державним боргом
Тема 4	1. Аналіз рішень місцевих рад з питань встановлення місцевих податків та зборів. 2. Порядок обліку платників податків. 3. Порядок погашення податкового боргу платників податків
Тема 5	1. Права, обов'язки та відповідальність роботодавців як страхувальників у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. 2. Умови призначення пенсій у солідарній системі загальнообов'язкового державного соціального страхування
Тема 6	1. Нормативні засади здійснення банківської діяльності. 2. Аналіз нормативних документів, якими урегульований порядок здійснення готівкових та безготівкових розрахунків
Тема 7	1. Аналіз нормативних документів, якими визначено відповідальність за порушення бюджетного законодавства. 2. Аналіз нормативних документів, якими визначено відповідальність за порушення податкового законодавства

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та/або завдання	Зміст
Тема 1	Підготовка до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Фінансово-правові норми. 2. Фінансові правовідносини
Тема 2	Вивчення нового матеріалу. 1. Паспорти бюджетних програм. 2. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі
Тема 3	Поглиблене вивчення матеріалу: Основні завдання та повноваження Боргового агентства України. Підготовка до практичного заняття
Тема 4	Підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Порядок визначення суми податкових та/або грошових зобов'язань платника податків, порядок їх сплати та оскарження рішень контролюючих органів. 2. Права та обов'язки платників податків в Україні. 3. Обов'язкові реквізити податкової декларації (розрахунку)
Тема 5	Поглиблене вивчення матеріалу: 1. Умови призначення пенсій у солідарній системі пенсійного забезпечення в Україні. 2. Платники єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та база його нарахування
Тема 6	Поглиблене вивчення матеріалу: 1. Обмеження на здійснення готівкових розрахунків в Україні. 2. Порядок та умови використання реєстраторів розрахункових операцій
Тема 7	Підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Відповідальність за порушення митного законодавства. 2. Відповідальність за порушення законодавства у сфері здійснення розрахунків

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1), проблемна лекція (Тема 7), лекція-провокація (Тема 6); бесіда (Теми 4, 5); лекція-діалог (Тема 2).

Наочні (демонстрація (Тема 3).

Практичні (практична робота (Теми 1, 3), ділова гра (Теми 6, 7), есе (Тема 2), мозкові атаки (Теми 3, 5), робота в малих групах (Теми 4, 6).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100-бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних (семінарських) занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль, який проводиться у формі диференційованого заліку. Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Максимально можлива кількість балів за поточний контроль упродовж семестру для дисципліни, форма контролю якої залік, – 100 та мінімально можлива кількість балів – 60.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: письмова контрольна робота (20 балів), тестування (20 балів), експрес-опитування (20 балів), презентації (20 балів), колоквиум (20 балів).

Семестровий контроль: залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Податковий кодекс України : Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

3. Роль В.Ф., Сергієнко В.В. Фінансове право: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 392 с. – Режим доступу: <https://kpdі.edu.ua/biblioteka/%D0%A4/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A0%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%92.%D0%A4..pdf>

4. Фінанси [Електронний ресурс] : навчально-методичний посібник / О. П. Полтніна, С. В. Юшко, Є. О. Малишко та ін.; за заг. ред. І. В. Журавльової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 215 с. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29052>

Додаткова

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України № 8073-X від 07.12.1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

6. Кримінальний кодекс України: Закон України 2341-III від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

7. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України № 16/98-ВР від 14 січня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

8. Податкова система: навчальний посібник / І. С. Волохова, О. Ю. Дубовик, М. О. Слатвінська та ін.; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. – Харків: Видавництво "Діса плюс", 2019. – 402 с.

9. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

10. Про валюту і валютні операції: Закон України № 2473-VIII від 21.06.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

11. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 1058-IV від 09.07.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.

12. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України № 1105-XIV від 23.09.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.

13. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України № 1533-III від 02.03.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>.

14. Про Національний банк України: Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

15. Фінансове право України: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проц та ін. – Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. – Режим доступу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%d0%9c%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d1%82%20%d0%a4%d0%9f%d0%a3%20PDF%2005.04.2022.pdf>

16. Фінансове та банківське право. Методичні рекомендації до практичних завдань для студентів спеціальності 081 "Право" першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. В. В. Сергієнко, О. П. Суц. – Харків : ХНЕУ ім. С.

Кузнеця, 2021. — 43 с. — Режим доступу:
<http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25450>

17. Юшко С. В. Практикум із бюджетної системи [Електронний ресурс] : навч. посіб. / С. В. Юшко. — Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. — 187 с. — Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23337>

Інформаційні ресурси

18. Навчальні матеріали за навчальною дисципліною "Фінансове право" на сайті персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. — Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=9267>

19. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. — Режим доступу : <https://www.mof.gov.ua/uk>.